

Ženy, ktoré zostali

absynt
prekliati/reportéri

Magdaléna Rojo

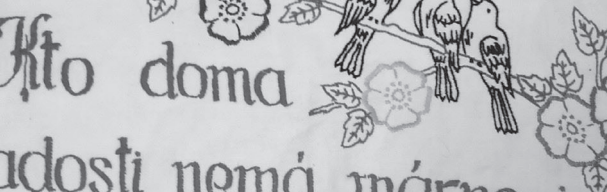
„Myslím, že keď sa vráti,
budeme sa musieť znovu
zoznamovať.“



absynt

Magdaléna Rojo: Ženy, ktoré zostali

Autorom fotografií v knihe je Noel Rojo



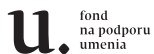
Kto doma
radosti nemá, márne ju



U
cudzine hľadá.



Napísanie knihy z verejných zdrojov podporil
formou štipendia Fond na podporu umenia
Publikáciu z verejných zdrojov podporil
Fond na podporu umenia



Copyright © Magdaléna Rojo, 2023
Photos © Noel Rojo, 2023
Design & Layout © Pavlína S. Morháčová, 2023
ISBN 978-80-8203-412-0

Predslov

V lietadle si ku mne a k môjmu manželovi Noelovi prisadol neznámy Kubánc. Keď sme vzlietli, prihovoriť sa nám zo svojho sedadla v uličke. Let na trase Cancún – Brusel trval viac ako desať hodín, a hoci to bol nočný let, nespala som ani chvíľku. Celú cestu sme sa rozprávali.

Bolo to po prvý raz v jeho živote, čo odchádzal z Kuby. Vo vrecku mal španielsky pas. Niektorý z jeho predkov tam mal korene, a tak mal aj náš spolucestujúci nárok na európsky cestovný doklad. Vďaka tejto čarovnej knižočke so znakom európskeho štátu na titulnej strane, ktorá predstavuje takmer neobmedzené možnosti presúvať sa, cestoval teraz za svojím bratom do Bruselu. Okrem rodnej Kuby opustil aj svoju manželku a dcéru. Vytiahol mobil a ukazoval nám ich fotky, s nadšením i akýmsi smútkom, akoby bol od nich odlúčený už celé mesiace. Bolo to pritom len niekoľko hodín, maximálne dní, odkedy sa za ním zatvorili dvere. Na palube lietadla mal slzy na krajíčku a hlas sa mu triasol, hoci sa to pokúšal zakryť. Cestoval do krajiny, ktorú si v tom čase mohol z Kuby vygoogliť len ťažko. Francúzštinu neovládal, nevedel, ako presne to v Belgicku vyzerá, a už vôbec netušil, čo ho tam okrem brata čaká. Vedľa nás sedel odvážny muž, ktorý podľa vlastných slov nemal na výber. Toto je jediná možnosť, ako sa postarať o rodinu. „Ved' viete,

aká je situácia na Kube,“ nadhodil. Pri spomienke na rady tamojších obyvateľov čakajúcich na chlieb som prikývla.

Keď letuška zahlásila, že sa máme pripraviť na pristátie, Kubánc sa spýtal, či si vymeníme kontakty. Bežná vec, keď človek cestuje po svete a neustále stretáva nových ľudí. V Indii som si tak pridala medzi priateľov na Facebooku Talianku, s ktorou som oslavovala dalajlámove narodeniny, v thajskom džezovom klube zase Mexičana, s ktorým som pila pivo. S tou prvou som zažila na cestách jedno z najkrajších rán. Z Mexičana sa o päť rokov stal môj manžel, najlepší priateľ a najbližší spolupracovník. A Kubánc? Ten má na svedomí knihu, ktorú práve držíte v rukách. Medzi priateľmi na Facebooku ho však nemám. Pred pristátím na bruselskom letisku ma požiadal o kus papiera, aby naň mohol napísať svoj kontakt. Namiesto mena, pod ktorým by som ho našla na sociálnej sieti, som však uvidela jeho kubánske telefónne číslo – lebo belgické ešte nemal, a namiesto e-mailovej adresy mi na papieri podal fyzickú adresu kdesi na východe Kuby. Na tej adrese zostali čakať jeho dve najmilšie ženy.

Prekvapene som sa pozrela na papier. Aj napriek tomu, že som na Kube bola a poznala som tamojšiu realitu, vo svete, kde prevládajú virtuálne adresy, mi to nedávalo zmysel. Hlavou mi prebehlo, ako asi bude komunikovať so svojou ženou. Žiadny Skype. Predražené telefonické spojenie. Neznámy dátum návratu. Ako žijú ženy, ktoré zostali, zatiaľ čo muži odišli za prácou?

Lietadlo pristálo a my sme vystúpili. Ja som spolu s Kubáncom čakala na pasovú kontrolu v rade pre občanov Európskej únie, Noel v rade pre občanov z „tretích krajín“. Nášho kubánskeho spolucestujúceho zdržal policajt pri kontrole niekoľko minút a kládol mu viaceré kontrolné otázky, napriek tomu, že mal v rukách španielsky pas.

Noelovi zase policajt poradil, že s americkým pasom (Noel sa narodil v Mexiku, no vyrastal v USA) sa nabudúce môže postaviť do radu so mnou.

Táto cesta sa udiala v roku 2016. Európska únia už naplno prežívala takzvanú „migračnú krízu“ a k nám sa zo všetkých strán dostávali informácie o stovkách, ba tisíc-kach prevažne mužov, ktorí prichádzajú do Európy. Z ľudí sa až príliš rýchlo stali čísla. A zo zúfalých migrujúcich či dokonca pred vojnu utekajúcich nebezpeční muži, ktorí nám vraj prišli kraťnúť prácu a ženy. Tento naratív vôbec nepočítal s rodinami, ktoré zostali v pôvodných krajinách.

Pri páse sme si vyzdvihli batožinu a rozlúčili sa. Cestou z letiska sme sa s Noelom rozprávali o tom, ako asi žijú ženy, ktoré zostali. Potom som tú otázku vypustila z hlavy takmer na celý rok, až kým som si jedného dňa v mexickej Oaxace nekúpila od chlapíka na ulici miestne noviny. V obľúbenej kaviarni s dvoma maličkými stolíkmi som si ich otvorila a začítala sa do článku o dedine, v ktorej žijú najmä ženy a deti. Väčšina mužov je totiž v Spojených štátoch amerických. Spomenula som si na nášho spolucestujúceho z lietadla a povedala Noelovi: „Skúsme o tom napísať.“

V Mexiku sme žili najdlhšie a zozbierali sme tam aj najviac príbehov. V ostatných krajinách sme sa takisto rozhodli zostať aspoň niekoľko týždňov, aby sme im aspoň trochu porozumeli, ale najmä, aby sme si získali dôveru žien. Mnohé nás pustili do svojich domovov a zopár dní sa o ne s nami delili, aby sme mohli pokojne pozorovať ich životy. Som im za ich odvahu a ochotu veľmi vďačná. Pracovali sme pomaly vždy tam, kde sa dalo, nie však preto, že by sme si to mohli finančne dovoliť, ale preto, že sme sebe i ženám chceli dopriať čas. Chceli sme počúvať a nechať ich, aby na migráciu priniesli svoj vlastný pohľad.

V Mexiku, Senegale, Etiópii, Indii, ale aj v Rumunsku a na Slovensku sme zbierali príbehy žien, ktoré majú rôznu úroveň vzdelania, rozličné náboženské presvedčenie, ekonomické pozadie, spoločenské postavenie i nahliadanie na život a na svet. Zaujímalo nás prežívanie žien, ktorých muži odišli a odvtedy ich nevideli, ako aj príbehy tých, ktorým sa muži vracajú domov po niekoľkých týždňoch a potom znova odchádzajú. V rôznorodosti sme hľadali to, čo všetky ženy spája. Jednotlivé príbehy nám prinášali aj obraz o veľkých, globálnych témach dneška, ako je klimatická kríza, sociálna nerovnosť, medzinárodný obchod, ktorý ničí miestne komunity, či postavenie pôvodných obyvateľov a postavenie žien.

Ja som sa pýtala, počúvala a pozorovala. A priznávam, že niekedy som so ženami možno až príliš súcitila. Noel zatiaľ fotil. Obdivovala som, ako sa dokázal stať neviditeľným, aby na neho ženy zabudli a cítili sa v bezpečí. Každá z krajín, kde sme pracovali, mala svoje vlastné výzvy. O tie sa s vami takisto delím na nasledujúcich stranách. Kniha chce byť pohľadom do zákulisia migrácie a tak trochu aj do práce novinárky a fotografa na voľnej nohe. Navyše, sami sme migrantmi. Nielen práca v teréne nás doviedla na najrôznejšie miesta. Aj texty, ktoré budete čítať, som písala naprieč kontinentmi, najčastejšie na Slovensku a v mexickej Oaxace, ktorá je dnes mojím druhým domovom.

Jeden príbeh v knihe zatiaľ chýba. Príbeh manželky Kubánca z nočného letu Cancún – Brusel.

Magdaléna Rojo

Oaxaca marec 2023

Oaxaca, Mexiko

Neisto postávame pred zatvorenou bráničkou, čakáme, či pani domu zareaguje na brechajúceho psa. Zvonček tu nie je a vlastne ani nevieme, či tu Kenia, ktorú hľadáme, skutočne býva. Kolegyňa Diana, novinárka z neďalekého mesta Juchitán, nám dala jej meno a strohé inštrukcie, kde nájdeme dom, s tým, že na detaily sa máme opýtať miestnych v dedine San Dionisio del Mar. Na dvore naproti práve sused aj s ďalšími chlapmi pristavuje novú časť domu, overíme si teda, či naozaj stojíme pred Keniiným domom. Vraj áno.

Čakáme ďalej. Netušíme, či sa ukáže, či nás pozve ďalej, ani či pristane na rozhovor. A posledné, čo v tejto chvíli vieme predvídať, je, kam nás jej príbeh zavedie. Cítim, že je možno prvou kockou domina, ku ktorej v hre prikladáme ďalšie tak, aby pasovalo číslo k číslu. Akurát, že my takýto efektný rad stavať nechceme. S Noelom túžime vytvoriť čo najkomplexnejší obraz života žien migrujúcich mužov, no v tejto chvíli nevieme, ako bude vyzeráť. Netušíme, či príbehy budú k sebe zapadať ako kocky stavebnice. Najprv sa budeme musieť postaviť zoči-voči vlastným predstavám o tom, aký je svet, ktorý poznáme, a konfrontovať ich s tým, že kdesi na opačnom konci zemegule je v mnohom úplne iný.

Chvilka napätia sa blíži ku koncu. Kovové dvere na dome zavrzgajú a objaví sa v nich silnejšia postava mladej dievčiny oblečenej v čiernom. Čelenku vo vlasoch si potiahne dozadu a hanblivo sa usmeje. Je prekvapená. Nechápe, čo robíme pred jej dverami, nevie, kto sme, a netuší, prečo sme vyhládali práve ju. Vysvetľujem teda, že sme novinári a že chceme počuť, ako sa jej žije bez manžela, ktorý je v Spojených štátoch. Zdá sa, že Kenia mojej nedokonalejšpanielčine rozumie a napokon privolí. Odchýlené dvere otvorí dokorán a pozve nás do tmavej izby.

Už od začiatku je všetko inak než v krajine, kde som vyrastala. Na Slovensku cudzích ľudí do domu obyčajne len tak nepúšťame a svoj osobný príbeh im nezvykneme rozpovedať hneď pri prvej letmej návšteve. Častejšie rozprávame o iných ako o sebe, prípadne o témach, pri ktorých nie sme takí zraniteľní, ako napríklad počasie či výroba slivovice.

Teraz sedím v cudzej izbe, ktorá slúži ako obývačka, a som zaskočená. Mám klásť otázky, no pritom som vôbec nečakala, že nám Kenia otvorí dvere, a už vôbec, že by sa otvorila ona sama. Nečakala som vlastne vôbec nič.

Cez celú izbu je natihnutá hojdacia sieť. Kenia si do nej sadne hneď po tom, ako z dvora prinesie dve biele plastové stoličky a ventilátor. Svetlo vniká do miestnosti iba cez otvorené dvere a jedno maličké okienko. Pod ním je dominantný oltár. Na drevenom stolčeku zakrytom bielym obrusom horí v sklenenom pohári sviečka. Okolo nej sú položené žlté kvietky a vo vázach bylinky. Za sviečkou stoja drevené rámy s fotografiami členov rodiny, ktorí už nežijú. Keniin otec umrel pred mnohými rokmi, mama len nedávno. Dva drevené križe naznačujú, že rodina nasleduje koloniálne náboženské dedičstvo. Na obraze nad oltárom je žena v tradičných istmenských šatách, slnečné

lúče zvýrazňujú bielu farbu ozdoby okolo jej hlavy. Región Istmo, kde sa nachádza San Dionisio del Mar, je známy svojimi prepracovanými tradičnými šatami. Žena na obrázku ich má klasicky čierne s vyšívanými farebnými kvetmi.

* * *

San Dionisio del Mar je asi päťtisícová dedinka, zhruba ako náš Sliach. Väčšinu tvoria pôvodní obyvatelia Huavovia. Približne polovica ľudí tu stále hovorí huavským jazykom. Huavovia obývali územie mexického štátu Oaxaca už pred viac ako tritisíc rokmi. Dnes sa však počítajú na tisícky a žijú najmä pozdĺž pobrežia Tichého oceánu na juhu krajiny. Ide o patrilokálnu spoločnosť, žena teda po svadbe prirodzene nasleduje muža do domu jeho rodičov, kde žijú všetci spoločne, až kým si mladomanželia nepostavia vlastný príbytok. Ženy nie sú tie, ktoré by rozhodovali v domácnosti. Slovo má aj pri stretnutiach s cudzími skôr muž. Neviem, či by sme tu takto pokojne sedeli, ak by bol Keniin manžel doma.

Muži v huavských komunitách sa venujú pleteniu sieťí a ženy vyšívaniu tradičných blúz *huipil* alebo obrusov. Odnepamäti sa Huavovia živili tiež poľnohospodárstvom a lovom rýb. Kukuricu a fazuľu, dve hlavné plodiny, si dnes pestuje takmer každá rodina, najmä pre vlastnú spotrebu. Hlavy mnohých domácností každý deň vyrážajú na more, aby ulovili ryby na predaj. Ženy sa zatiaľ starajú o domácnosť a občas sa objavia aj na poli, aby podali pomocnú ruku mužom. „Predtým ako môj manžel odišiel, bol rybár a farmár. Keď muži lovia ryby, sú na mori celý deň. Mnohí z nich pracujú pre niekoho, kto má loď. Ak nemajú vlastné lode, môže sa stať, že v niektoré dni zostanú bez práce.



